

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ДАВНЬОМУ КИТАЇ

Актуальність дослідження. Процес формування правової, демократичної, соціальної держави вимагає переосмислення моральної складової діяльності державних управлінців, яка стає важливим елементом формування довіри та партнерських відносин між громадою та владою, вагомим важелем запобігання корупції, ресурсом управління професійною діяльністю, чинником стимулювання високого професіоналізму бюрократії.

Швидкі зміни, які проходять у нашому суспільстві, інформатизація та глобалізація, втрата моральних орієнтирів загострюють етичну проблематику управлінської діяльності. Етичні проблеми державного управління виступають головним предметом дослідження багатьох науковців, а саме: Н. Гончарук, С. Дубенко, В. Князева, В. Козловського, В. Колтун, Н. Липовської, А. Ліпенцева, М. Логунової, Т. Мотренка, І. Надольного, Н. Нижник, М. Нинюк, О. Оболенського, В. Олуйка, Г. Опанасюк, Т. Пахомової, Л. Пашко, М. Пірен, В. Ребкала, М. Рудакевич, В. Саламатова, Т. Сенюшкіної, С. Серьогіна, А. Сіцінського, В. Цветкова та інших дослідники .

Тема моральності правителів була центральною у творах мислителів минулого таких, як: Конфуцій, Сократ, Платон, Арістотель, Августин Блаженний, Т. Аквінський, Н. Макіавеллі, Дж. Локк, П. А. Гольбах, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, К. Маркс, Дж. С. Мілль, М. Вебер та ін.

Перед сучасною цивілізацією постала моральна відповідальність величезної ваги: утвердити принципи гуманізму та поширити їх на всі види діяльності, а зокрема, на управління людьми у державі.

Процес навчання та формування високих моральних норм та якостей державних управлінців, який базується на суспільно-значущих морально-етичних категоріях і цінностях, складний та довготривалий, важливо протягом всього часу підтримувати віру в можливість вирішення існуючих проблем і зберегти при цьому повагу до себе та, що не менш важливо, до держави. Проте одних знань в діяльності управлінням державою замало, треба визріти до державного управління, поступово становитися ним, аби здобути ймення «благородного державного мужа». Благородна людина – це та людина, яка творить і примножує благо для всього роду, від її ефективної та злагодженої праці залежить подальший розвиток нашої держави [6, с. 175].

Так, етичні вчення, якими керувалися при управлінні державою закладені у Давньому Китаї ще в середині II тис. до н.е. Цар Му подає моральні норми та три тисячі статей законів. У них відображені стосунки людей у суспільстві, настанови як поважати старших, допомагати слабким і немічним, усіх вважати родичами. Кожен пан є батьком своїх підлеглих і опікується ними не лише в земному, але й у потойбічному світі. Добродішними вважалися люди, що виконували моральні приписи. Моральні поняття розглядалися згідно з принципом протилежного: світлі (відданість, вірність) та темні (нещирість, розпусність). Носіями світлої моралі вважалися люди знатні, а темної – прості люди. Знатність ототожнювалася із небом та сонцем, а незнатність – із землею та піймою [1].

Яскравим представником філософії Давнього Китаю визнано Конфуція (551-479 рр. до н.е.). Його праця, яка присвячена питанням етики, називається «Лунь-юй» («Бесіди і міркування»). Основним в етичному вченні є поняття «жень» – людинолюбність. Етика Конфуція ґрунтується на традиційній цінності й впливає із гармонії, яка панує у природі та в людських стосунках. Моральні вчення Конфуція базуються на всезагальних зобов'язаннях. Якщо багаті і знатні будуть дотримуватися правил «лі» (порядок світу), то прості люди будуть слухатися їх. Ця вимога є вихідною, як основа людяності, нею перевіряється все: і великодушність, і вірність, і доброта. Носіями цих чеснот філософ вважав знатних людей [2].

Система всезагальних моральних підпорядкувань поширюється на ставлення підлеглих до свої правителів: імператор – «син неба» – «батько і мати народу». Непослух його – найбільше зло. У його мудрості ніхто не мав права сумніватися. Вищий прояв обов'язку – відданість цареві, а вищою метою є служіння вельможі як батькові. Така ієрархія стосунків розумілася Конфуцієм як умова збереження життя та гармонії. Цей порядок не сприймався як витвір людей, а як дарунок Неба. Така людинолюбність бачилась як надання кожній верстві населення належного образу і способу діяльності. «Бути людяним – означає

перемогти себе та звернутися до ритуалу. Від самого себе, не від інших, залежить досягнення жень». «Перемогти себе» потрібно для того, щоб «звернутися до ритуалу» – і саме у цій дії, згідно з «Лунь-юй», полягає активна сутність «жень». Звідси випливає, що, як і звернення до ритуалу, прагнення до «жень» є супротивним людській природі. А крім того, що природа людини може тлумачитися якісно (найчастіше як «добра» чи «зла»), їй також є іманентним почуття своєї самотності. Таким чином, дурних індивідуальних схильностей, як і «злого» характеру, Конфуцій пропонує позбуватися за допомогою ритуалу, який має функцію загальної соціалізації [3].

«Жень» – це дуже важливе, воно має взаємозв'язок з ритуалом. «Жень для людей важливіше, ніж вода та вогонь. Я бачив тих, що загинули від води та вогню, але ніколи не бачив, щоб хтось загинув від жень». «Вченість, твердість прагнень, допитливість, занепокоєння усім близьким – з цього складається жень». «Той, хто має жень,.. зможе втілити повсюду в Піднебесній п'ять достоїнств:.. поважливість, щиросердність, правдивість, кмітливість, доброту. Поважливість не завдає принижень, щиросердність підкоряє всіх, правдивість викликає у людей довіру, кмітливість дає можливість досягати успіху, а доброта дає змогу управляти людьми». Основний смисл, покладений у категорію «жень», призначений не пересічній людині, а людині-керівникові, добропорядному управлінцю, який правочинно і справедливо виконує свої обов'язки з управління державою. Саме такий тип керівника-чиновника у часи життя та діяльності Конфуція увійшов в історію. На такий образ правителя покладав надії Вчитель, коли сподівався на відродження миру і спокою в Китаї, який у його часи поглинули глибока соціальна криза і нескінченні міжусобні війни за першість у Піднебесній. Саме таке правління, засноване на доброті, щиросердності та поважливості чиновників до простого люду намагався втілити у реальність Конфуцій на власному прикладі, тому й добивався все життя адміністративної посади – однак і ця його мрія лишилася, на жаль, нездійсненою [4].

Якщо Конфуцій при формуванні вчення про управління більше уваги приділяє проблемам соціально-етичним, то Лао-цзи (579-499 рр. до н.е.) звертається до природного Космосу і на нього накладає політичні та моральні проблеми. Політичні погляди Лао-цзи починаються з констатації кризи суспільства: тривають безперервні війни; одні багатіють, інші бідніють; що більше злидарювання, то більше розбрату; що більше розбрату, то більше заборон та указів, то більше злодіїв та розбійників. Людина опиняється в нерішучості в умовах необхідності політичного вибору – чи бути з низами, чи з верхівкою суспільства, чи бути з тими, хто хоче відродити минуле, чи з тими, хто прагне об'єднати країну в майбутньому. Це і є теоретичними засадами самого Лао-цзи – досягти гармонії можна тільки шляхом середнього царства: «Знати міру в мірі – ця міра сталість».

Основний моральний принцип даосизму – вей (не-діяння): людина, яка пізнала дао, – бездіяльна; хто служить дао, той пригнічує свої бажання, стаючи бездіяльним. Даосизм возвеличував аскетизм і недіяння, яке є водночас найбільшим діянням, оскільки завдяки йому можна досягнути вершин пізнання. Щастя народу полягає у поверненні до рівності й родоплемянних відносин, а щастя мудреця – у помірності, простоті, близькості до природи. Тому у справжній людині головним є не «благородство» (соціальний статус), а природність доброчесності [5].

У Давньому Китаї формувалися вихідні засади моралі, яка здатна забезпечити суспільну злагоду.

Література

1. Аболина Т. Г. *Исторические судьбы нравственности: философский анализ нравственной культуры* / Т. Г. Аболина. – К.: Лыбидь, 1992.
2. *Конфуцианство: философия, этика, политика: Сборник научных работ* / Под ред. И. Ф. Кононова, С. Я. Харченко. – Луганск: Альма-матер, 2008. – 94 с.; Конфуций. *Уроки мудрости: Сочинения* / Конфуций. – М.: Эксмо; Харьков: Філіо, 2007.
3. Конфуций. *Лунь Юй // Древнекитайская философия. Собр. текстов: В 2т. – М., 1972. – Т.1. – С. 139 – 174.*
4. Конфуций. *Лунь Юй // Древнекитайская философия. Собр. текстов: В 2т. – М., 1972. – Т.1. – С. 139 – 174.*
5. *Древнекитайская философия. – М.: Мысль, 1972.*
6. Шумка М. Л. *Морально-етичні виміри діяльності державного управління* / Михайлина Леонівна Шумка // *Україна і світ у третьому тисячолітті: політичні, економічні, правові та культурні виміри: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 13-14 березня 2015 року. У 2 частинах. – Одеса: ДВНЗ*

«Південноукраїнський педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського». Міжнародний Вишеградський Фонд, 2015. – Частина II. – 180 с. – С.172-175.

7. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.